

Byggemon

Vid vägskälet ungefär hundra meter söder om Emmas Holma fanns redan före 1800-talets mitt en bostad, vilken så småningom skulle få namnet Byggemon.

Det var år 1844 som Johannes Eriksson och Cajsa Håkansdotter flyttade hit från Lövbofallet nära Humsbölet i skogarna mellan Udenäs och Björklången och på ofri grund byggde det första huset i vad som senare kom att bli Låsastan. I detta, en enkel backstuga med torvtak, kom deras fem barn att växa upp och de själva att bo kvar ända fram till åren 1890 respektive 93, när de avled. Vi vet varken hur huset såg ut eller om de hade något utrymme för husdjur. Och om Johannes och Cajsa vet vi endast att de i sin ungdom hade arbetat som dräng och piga på olika gårdar i trakten kring Järngruvan. Äldste sonen tog sig senare namnet Myrak och flyttade till Forsvik, där han bosatte sig i Grindstugan.

År 1893, samma år som Cajsa avled, köpte Johannes Jonsson och Anna Stina Pettersdotter och fick lagfart på två tunnland mark där Cajsas hus stod. I fastighetsboken kallades den nu för Byggemon. I samband med köpet revs det gamla bostadshuset och i dess ställe uppfördes det hus som fortfarande står kvar vid vägskälet. Även den till bostad ombyggda lagården, som ligger strax söder om huvudbyggnaden, torde ha byggts vid denna tid. Johannes och Anna Stina som var i 70-års åldern hade varit kyrkobokförda på platsen redan några år tidigare, och det troligaste är att de hade flyttat till Cajsa i hennes hus när hon blev änka. De hade fört ett högst kringflackande liv som torpare på olika ställen i Udenäs, de kom närmast från Galtabolet, och i Låsastan stannade de inte heller länge. Sin fastighet kom de att behålla i endast tre år, fram till år 1896, när de sålde den och flyttade från Udenäs för gott.

"Pensionärsbostaden"

Köpare år 1896 av Byggemon var disponenten för Tidaholms bruk och landstingsmannen Victor Johansson som förvärvade fastigheten för sin fars räkning. Under de år som han kom att äga den bodde där Johannes Persson och hans maka barnmorskan Johanna Alm och deras fosterdotter Ida. Johannes, som var bror till kyrkoherden Anders Helén och far till Victor i ett tidigare äktenskap, hade efter hustruns död flyttat till Udenäs och gift om sig med Johanna. När så hon gick i pension år 1896 ville Victor ge sin far och hans nya familj ett hem eftersom de tidigare hade bott i hennes tjänstebostad i Sockenstugan i kyrkbyn.

Efter sin pensionering fick Johanna ofta rycka ut och hjälpa till vid förlossningar – arbetsuppgifter för en barnmorska saknades precis inte i bygden vid denna tid. Hon var därför förmodligen den enda i byn som emellanåt fick en liten lön, vilken utbetalades i form av pension. Det berättades att hon vid dessa tillfällen ställde till med soppkalas för Emma och barnen i Holma. Hon var även grannarna behjälplig på andra sätt. Till exempel ordnade hon så att flera flickor från trakten fick tjänst som pigor i Tidaholm hos Victor Johansson för att lära sig stadsmanér. Bland dem var Julia, den äldsta dottern i gården Bygget.

Efter det att Johannes avlidit år 1906 bodde Johanna kvar i Byggemon tillsammans med dottern Ida fram till sin död år 1917. Av bevarad korrespondens framgår att hon hade en ko, ett får och höns samt odlade potatis och råg. Det framgår också att det ekonomiska läget var kärvt och tydligt är att Victor Johansson hjälpte henne med kontanter emellanåt. År 1912 skrev hon i ett brev till honom: "Så igenom eder godhet har jag mat och ved såväl åt mig som åt kon som jag innerligen vill tacka Gud och eder för". Johanna gjorde också egna affärer för att överleva: "Mitt slakt fick vara med den kalv som kon fick och för kalvhuden fick jag 5 kronor och det köpte jag fläsk

för". Av grannarna i gårdarna i närheten fick hon hjälp med de tyngre praktiska göromålen. Troligtvis hade hon själv en gång i tiden hjälpt dem när deras barn för första gången såg dagens ljus. Sålunda skrev hon år 1915: "Härman i Börjestorp har lovat att så och sätta åt mig" samt "allt detta köpte Oskar i Eka (gården Eken) åt mig på Forsviks torg".

Parets fosterdotter Ida, som egentligen var Johannas barnbarn, var född år 1893 och kom att tillbringa sina barn- och ungdomsår i Byggemon. Hon umgicks mycket med Emma och hennes barn i grannhuset och har själv berättat: "Jag hade endast Holmabarnen till lekkamrater. I de andra stugorna bodde ju bara äldre människor". Det var henne som Emma hjälpte att bli av med ohyran i håret eftersom hon inte vågade tala om det för Johanna, som var mycket sträng. Det är också Ida som i en intervju har berättat vad vi idag vet om Emma, som hon kallade Moster Emma.

Efter Johanna Alms död sålde Victor Johansson Byggemon till entreprenören och landstingsmannen Alfred Andersson från Erلاغården i Udenäs. Än en gång var det ett köp av humanitära skäl. Alfred upplät bostaden till Per Johan Andersson och Josefine Maria Johansdotter från Sundsbo, vilka flyttade dit år 1919 och kom att bo kvar där till år 1933 när Per Johan avled och fastigheten såldes. Byggemon ägdes vid denna tidpunkt av Alfred Anderssons arvingar hustrun Maria, född i Sundsbo, och dottern Anna Landahl. Familjen Andersson hade varit delägare i en av gårdarna i Sundsbo, på vilken Per Johan hade varit statdräng, och det är troligt att det var med ett "tack för trogen tjänst", som de hade köpt och upplåtit stället till det gamla paret.

"Holmastugan"

De som år 1933 köpte Byggemon, som emellanåt kom att kallas Holmastugan, var Emma Jansdotters yngsta söner bröderna Gustav och Nils Jonsson, "Holmapôjka", vilka nu återvände till hembyn och blev grannar med sin mor. Eftersom de var vägarbetare i Udenäs bedrevs inte längre något jordbruk och de kom att bli de sista permanentboende i fastigheten vilken de hade utökat med ett rum på övervåningem. När de vid 1940-talets mitt flyttade till Udenäs köptes den år 1946 av familjerna Hjalmar Pagoldh och Nils Karlstedt från från Töreboda att användas för fritidsändmål. Av någon anledning tröttnade dessa ganska snart på lantlivet varför de år 1951 sålde fastigheten vidare till konstnären Kerstin Frykstrand, Djursholm. Något senare byggdes den gamla lagården, som länge hade stått oanvänd, om till sommarbostad, och är idag permanentbostad.

(Bildtext)

Till skillnad från Anderstorp och Björkelund har Byggemon en utbyggd övervåning vilken tillkom under 1930 eller 40-talet.